

#VOOX RIYADH

KÖRFEZ EKONOMİK VE SOSYAL KALKINMASINDA KADIN ROLÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Kadınların sosyo-politik rollerine ilişkin Körfez ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri bağlamında gerçekleştirdiği bazı girişimler, Körfez ülkelerinin Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir.

”

Körfez ülkeleri açısından modern dönemlerde ekonomik ve sosyal kalkınmanın boyutlarından bir tanesi de kadının sosyal ve siyasal hayata



Ballal Bowling
LANES & LOUNGE
لعبة وجلسة حلوة

Ballal

BÖLGE GENELİNE İLİŞKİN VERİLER

katılımının güçlendirilmesidir. Bu minvalde tarihsel süreç içerisinde geleneksel anlamda ataerkil toplumsal örgütlenme düzeni etrafında sosyal ve siyasal ilişkilerini kurmuş olan Körfez ülkeleri, toplumsal kodlarını oluşturan değerleri kaybetmeden ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri çerçevesinde bir düzen inşa etme arayışındadır. Ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesi, petrol sonrası düzene geçişin kolaylaştırılması, Körfez sermayesinin ve finansının uluslararasılaşması meseleleri, kadının sosyal ve siyasal alandaki rolünün güçlendirilmesini belirli bir dereceye kadar içermektedir.

Günümüzde söz konusu mesele toplumsal düzen ve siyasi örgütlenme biçimleri ile ilgili olması hasebiyle, ülkelerin yerel ve ulusal gündemleri şeklinde algılsa da son dönemlerde çeşitli küresel gelişmelerin de etkisiyle birlikte uluslararası bir hâle gelmiştir. Körfez ülkelerinde kadının sosyal ve siyasal hayata katılımının değerlendirilmesi bölge genelindeki benzerliklerin ifade edilmesinin yanında bölge ülkelerinin spesifik değerlerinin yansıtılmasını da gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle Körfez ülkeleri ekonomik, siyasi ve sosyal anlamda benzeşmeler gösterebilir de sosyal yapı ve siyasal yapının pratikte işleyişi önemli oranda farklılıklar göstermektedir.

Bu çerçevede, 2020 yılında Dünya Bankası tarafından sağlanan verilere göre, Körfez ülkelerindeki kadın nüfusu ortalaması bölgenin toplam nüfusuna oranla %34,2'dir. Bölge ülkelerindeki aynı aynı toplam nüfus içerisindeki kadınların oranında %42,1 ile Suudi Arabistan birinci sırada yer alırken, %38,7 oranla Kuveyt ikinci sırada ve %35,3 ile Bahreyn de üçüncü sırada yer almaktadır. İlk elde Suudi Arabistan, Kuveyt ve Bahreyn'in Körfez'deki ortalama kadın nüfusu bakımından ortalamasının üzerinde yer aldıkları görülürken, %34 oranla Umman'ın, %30,8 oran ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) ve %24,8 oranla Katar'ın ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Dünya Bankası verileri ışığında çarpıcı bir istatistik ise hiçbir Körfez ülkesinde nüfusun çoğunluğunu kadınların oluşturmadığı gerçeğidir. Bu anlamda Suudi Arabistan'da kadınların nüfus açısından çoğunluk hâline gelmeleri için %7,9 oranında bir artışın gerçekleşmesi gerekirken, Katar'da ise bu oran %25,2 kadar yüksektir. Körfez ülkelerinin diğer Ortadoğu ülkelerine göre ciddi derece az olan nüfusları, bu anlamda çok yakın bir gelecekte nüfusun kadın-erkek bileşenlerine ilişkin çoğunluk mefhumunun değişeceğinin işaretini verememektedir.

“

Kadınların sahip olduğu sosyal ve siyasal katılım olanaklarının güçlendirilmesi bölge ülkelerince hem iç politika hem de dış politika aracı olarak görülebilecektir.

”

Hiçbir Körfez ülkesinde nüfus bakımından çoğunluğu oluşturmayan kadınların sosyo-politik rollerine ilişkin Körfez ülkelerinin ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri bağlamında gerçekleştirdiği bazı girişimler, Körfez ülkelerinin Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir. Nitekim BM'nin söz konusu hedefleri çerçevesinde kaliteli eğitime erişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, sanayi/yenilik/altyapı, azaltılmış eşitsizlikler, barış/adalet ve güçlü kurumlar ile ilgili hedeflerin doğrudan kadınların sosyal ve siyasal hayattaki rolü ile bağlantılı oldukları görülmektedir. Bu çerçevede, Körfez ülkelerinde kadınların sos-



yal ve siyasal hayattaki rollerine ilişkin veriler bölgede var olan yaygın sosyal olgular çerçevesinde incelendiğinde önem kazanmaktadır. BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin Körfez ülkeleri tarafından önemli oranda benimsenmiş olması, Körfez'de 2000'li yıllardan sonra kadınların sosyal ve siyasi hayata katılımının artırılması gerektiği yönündeki zayıf siyasi ve toplumsal iradeyi de güçlendirebilecek gelişme olarak görülmektedir. Bir bakıma kadınların sahip olduğu sosyal ve siyasal katılım olanaklarının güçlendirilmesi bölge ülkelerince hem iç politika hem de dış politika aracı olarak görülebilecektir.

TEORİ VE PRATİKTE KADINLARIN TOPLUMSAL ROLLERİ

Körfez ülkelerinde kadınların toplumdaki rollerine ilişkin ve üstlendikleri görevler bakımından farklı şehir ve bölgelerde değişen tepkilerin olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede temel bir argüman olarak Körfez ülkelerinde kadınların sosyal ve siyasal hayata ilişkin rollerinde belirli aşamaların kaydedildiği fakat henüz katedilmesi gereken ciddi aşamaların olduğu ifade edilmelidir. Körfez ül-

kelerinin uluslararası anlamda eleştirilmesine sebep olan temel insan hakları, hukukun üstünlüğü ve otoriter siyaset biçimlerinin izlenmesi, aynı şekilde kadının toplumdaki rolü ve kadın hakları konusunda eleştirilerin de merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu eleştirilere mahal veren durumların tespiti ve kanuni düzenlemelerle bertaraf ihtimali, Körfez ülkelerinin atması gereken adımlar olarak görülmektedir. Bu minvalde, Körfez ülkelerinde kadının sosyal ve siyasal hayata katılımına yönelik siyasi irade tecelli etmiş ve bu çerçevede belirli pratikler hayata geçirilmiş olsa da Körfez ülkelerinin hâlen bu pratikleri geleneksel devlet yapısı içerisinde entegre etmesi zaman alacaktır.

Körfez ülkelerinin ataerkil toplumsal ve siyasal örgütlenme düzenleri uzun bir dönem kadınların siyasal hayata katılımının önündeki toplumsal ve tarihsel engellerden birisini oluşturmuştur. Fakat bu anlamdaki tarihsel tecrübenin çizgisel olmadığı, kısacası daha önceki dönemlerde kadınların toplumdaki rolünün daha aktif şekilde gözlemlenebildiği bilinmelidir. Dolayısıyla bu çerçevede, günümüzdeki meseleler modern dönemdeki siyasi, sosyal ve uluslararası koşul-

ların anlaşılması ile birlikte anlam kazanabilir. Körfez siyasal ve sosyal hayatında kadının rolünün güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliği temelinde fırsatların sağlanması gibi meselelere devlet desteği ve düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Fakat bu yöndeki irade çerçevesinde alınan kararlar ve bu kararların pratikteki uygulamaları, Körfez ülkelerinin kadınların sosyal ve siyasal hayata ilişkin rollerinin güçlendirilmesinde hâlen önemli aşamalar kaydedebileceklerini göstermektedir.

Günümüzde bakıldığında Körfez ülkelerinde siyasi hayatın organizasyonu çerçevesinde kabinelerde, önemli kuruluşlarda ve kamu kurumlarında kadınların da yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2000'li yıllar sonrası kadınların sosyal ve siyasal hayattaki rollerinin güçlendirilmesine yönelik sınırlı siyasi irade, kadınların üst düzey devlet kurumlarında istihdam edilmesini ve büyükelçilik, müsteşarlık ve bakanlık gibi üst düzey görevlerin kadınlara da tensip edilmesini beraberinde getirmiştir. Körfez ülkelerinden Umman ilk kadın bakanı 2003 yılında, Bahreyn 2004 yılında, Kuveyt 2005 yılında ve Suudi Arabistan 2009 yılında atanmıştır. Suudi Arabistan'da 2009 yılında ilk defa bir kadına verilen görev eğitim bakanlığı olurken, Bahreyn'de ise ilk defa 2004 yılında bir kadına verilen bakanlık görevi ise sağlık bakanlığıydı. Kuveyt'te de 2005 yılında seçme ve seçilme hakkı elde eden kadınlar, bu çerçevede yine sosyal ve siyasal katılımı güçlendirici bir adım olarak, kabinede de Massuma el-Mübarek'in Planlama ve İdari Kalkınmadan Sorumlu Devlet Bakanı ol-



ması ile birlikte temsil edilmeye başladılar. Bunun yanında, hâlihazırda BAE kabinesinde dokuz bakanlık kadınlar tarafından yürütülmektedir. Bu bakanlıkların uluslararası iş birliği bakanlığı, gençlik ve kültür bakanlığı, kamu eğitiminden sorumlu devlet bakanlığı, iş birliğinin geliştirilmesi bakanlığı, hükümetin geliştirilmesi ve gelecek bakanlığı, gençlik işleri bakanlığı, gıda ve su güvenliği bakanlığı ve ileri teknolojiler bakanlığı olduğu ifade edilmelidir. Körfez ülkelerinin temel eğilimine benzer bir şekilde Katar'da da eğitim ve yüksek öğretim bakanlığı ile sosyal kalkınma ve aile bakanlığı kadın bakanlar tarafından yürütülmektedir.

Üst düzey görevlere kadınların atanması 2000'li yıllardan itibaren gerçekleşmeye başlanmasına rağmen kadınların sosyal ve siyasal hayata katılımının etkileri yerleşik toplumsal ilişkilerde yeterince cereyan etmemiştir. Kadınların sosyal hayata ilişkin, siyasal hayata ilişkin ve toplumun bir bireyi ve parçası olarak sahip oldukları haklar ve yükümlülükler, 2015 yılından itibaren Suudi Arabistan'da ve yine son dönemlerde BAE'de önemli

değişikliklere uğramıştır. Dolayısıyla, sosyal hayat pratiklerini iyileştiren ve kadının rolünü ve haklarını genişleten yasal düzenlemeler, pratikte aşamalı bir şekilde ifa edilmeye başlanmaktadır. Bu çerçevede özellikle 2017 yılında Suudi Arabistan'da Veliyaht Prens olarak tayin edilen Muhammed bin Selman, geniş sosyal ve ekonomik reform paketleri doğrultusunda kadınlara da bazı haklar vermiştir. Bu çerçevede kadınlara velilerinin izni olmaksızın seyahat gerçekleştirme, medeni hâlini belirleyen kararların alınması konusunda veli izninin aranmaması ve kadınların araç kullanmasının önündeki engellerin kaldırılması gibi iyileştirmeler sağlandı. BAE'de de evlilik öncesi/dışı beraberliklere yönelik düzenlemelerdeki belirli durumlar suç olmaktan çıkarıldı. Sonuç olarak, yine de toplumsal anlamda hak ve yükümlülüklerde, fırsatlar çerçevesinde eşit ve adil bir ortamın meydana getirilmesi, Körfez ülkelerinin kalkınma planlarındaki kadının rolünün güçlendirilmesini içeren boyutların takip edilmesini ve bu çerçevede düzenlemelerin pratikte yansımalarının gerçekleşmesini gerektirecektir. ■